

Suomen ensimmäinen kommunisti

(Punaselle Viestille kirj. E. P.)

Tunnettua on että useat aikaisemmat kommunistiset pyrinnot ovat esiintyneet uskonnollisten liikkeitten yhteydessä ja etupäässä sellaisten, joilla on ollut vallankumouksellinen, vallitsevaa uskonnollista oppijärjestelmää vastustava luonne. Tällaisia liikkeitä on historian kuluessa ilmestynyt hyvinkin usein varsinkin Europan suurissa sivistysmaissa. Sellaisia olivat, mainitaksemme vain muutamia, Valdensilaiset, Taborilaiset ja Beghardit keskiajalla ja uudestikastajat uuden ajan alussa. Kaikki nämä uskonlahkot ovat muiden opinkappaleittensa ohella herättäneet kommunistisia aatteita ja toteuttaneetkin niitä keskuudessaan. Oli luonnollista, ettei näihin aikoihin voinut olla puhetta muusta kuin kulutus- tai paremmin sanoen tasaa-miskommunismista, sillä korkeamman kommunistisen tuotannon edellytyksiä ei vielä ollut olemassa. Vaadittiin vain yksinkertaisesti, että rikkaitten tuli jakaa antimensa niiden kanssa, jotka kärsivät puutetta.

Miten ovat nämä uskonnollisuuden verhoon puetut kommunistiset pyrinnot sitten selitettävät. Niitä oikein käsittääksemme tulee meidän muistaa, että ensimmäisten kristittyjen seurakuntain jäsenten kesken vallitsi täydellinen omaisuuden yhteys. Mutta sitä mukaa kuin kirkko rikastui, hävisi tuo alkukristillisyyden aikainen kommunismi. Kirkon omaisuuden jakamisesta ei enää ollut puhuttakaan;

sellainen vaatimus leimattiin paholaisen juonitteluksi ja alkukristillisten kirjoitusten kommunistista sisältöä koetettiin kaikenlaisilla selityksillä hämmentää. Kuitenkin jäi ihmisten tietoisuuteen vakaumus siitä, että kristillisyyden alkuaikoina olivat olot olleet toisellaiset ja mitä enemmän kirkko ja sen palvelijat rikastuivat sitä selvemmin huomattiin menneisyyden ja nykyisyyden välinen vastakohta. Samalla heräsi myöskin vastustushalu tuota yleistä hengellisten laitosten maallistumista vastaan. Tyytymättömien oli sangen helppo löytää aseita kristillisistä kirjoista. Olihan Jesuskin opetuslapsineen elänyt köyhyudessa ja vaatinut kaikilta niiltä, jotka tahtoivat häntä seurata vapaaehtoista luopumista omaisuudestaan. Taistelua kirkkoa vastaan edisti näinollen kommunististen aatteiden syntymistö, vaikka se ei niitä suinkaan luonut. Keskiajan olot kyllä tarjosivat niiden luomiselle otollisen maaperän. Talonpoikien ja työläisten kurja asema, heidän tyytymättömyytensä kaikista henkisistä asioista paitsi uskonnosta vaikutti, että he tarttuivat ikäänkuin hukkuva oljenkorteen siihen oppiin, joka lupasi palauttaa alkukristillisyyden, kommunismin.

Suomessakin tapaamme samantapaisen ilmiön kuin nuo edellämainitut uskonnolliset liikkeet, vaikkakin se esiintyy paljon myöhemmin ja sitä ei merkityksensä puolesta ensinkään voi niihin verrata. Aikalaisissaankin se herätti verrattain vähän huomiota ja nykyään vain harvat tietävät, että maassamme jo sata vuotta takaperin on saarnattu kommunistista oppia. Syynä siihen on, että se uskonlahko, jonka opinkappaleitten joukossa oli myös vaatimus omaisuuden yhteydestä, saavutti vähän kannattajia. Koko liike keskittyikin oikeastaan vain yhteen ainoaan mieheen, Elias Hänniseen. Hän oli syntynyt v. 1771 Kangasniemen pitäjässä lautamiehen poikana. Hännisen suku oli aina ollut tunnettu "tavattomasta itsekkäisyydestään, lannistumattomasta omapäisyydestään ja mielettömästä liioittelustaan sanoissa ja töissä". Nämä suvun luonteenomaisuudet näkyy Eliaskin perineen, mutta sitäpaitsi oli hänellä ihmeen vilkas mielikuvitus, joka joskus vei hänet sellaisiin tekoihin, että muutamat pitivät häntä mielenvikaisena. Tässä on kuitenkin huomattava, että ainoat tiedot Hännisestä ovat saatavissa tuomiopöytäkirjoista ja pappien valituskirjelmistä, joissa asia pakostakin on tullut yksipuolisesti esitettyä. Sitäpaitsi ei ole ensinkään ihmeteltävä, että sen ajan ihmiset katsoivat Hännisen saarnaamaa oppia mielenvikaisen kuvitteluksi. Ne, jotka hänet lähemmin tunsivat pitivät häntä aivan täysjärkisenä. Niinpä tunnustaa Kangasniemen kirkkoherra von Pfaler keskustellessaan

Hännisen kanssa tullessa siihen vakaumukseen, ettei tämä suinkaan ollut mielenvikainen vaan "vilkkaan mielikuvituksen harhaanviemä". Silmännähtävästi on Hänninen ollut suurin fantasti, mitä maamme uskonnollisten haaveilijoitten joukossa on ollut, mutta vilkas mielikuvitus ei ole suinkaan omistajaansa aina "harhaan vienyt", sillä useat hänen opeistaan todistavat selvää ymmärrystä ja arvostelukykyä, joskin hänen esiintymisensä, varsinkin ensi aikoina, oli liian rajua ja harkitsematonta.

Ennenkun lähemme esittämään Hännisen mielipiteitä, on tärkeätä tarkastaa, onko hän kenties lainannut osan niistä toisilta uskonlahkoilta, joita siihen aikaan, varsinkin Pohjanmaalla, oli jos jonkinlaisia. Se uskonsuunta, joka tässä ennen muita voi tulla kysymykseen on n. s. Wallenborginismi, ja onkin väitetty, että Hänninen olisi vain kehittänyt Wallenborgin oppia jyrkemmäksi. Tosin on molempien miesten mielipiteissä jonkun verran yhtäläisyyttä, mutta ne ovat sellaisia, että ne ovat aivan hyvin voineet syntyä erillään toisistaan. Joku kirkkohistorioitsia mainitsee kyllä että Wallenborgilaisten keskuudessa olisi vallinnut omaisuuden yhteys. Tämä onkin hyvin luultavaa, sillä uskonlahkon jäsenet elävät aivan suljettuna seurana erillään muista. Wallenborgin kannattajat pitivät sisäiset asiansa tarkoin salassa lahkoon kuulumattomilta, niin että tieto heidän maallollisesta kommunismistaan ei voinut kauas levitä, ei ainakaan Kangasniemelle asti. Kaikesta päättäen on Hänninen aivan itsenäisesti oppinsa muodostanut. Noiden lukuisten uskonlahkojen syntyminen samoihin aikoihin on merkinä siitä, että ihmisten mielet ovat kääntyneet uskonnollisten asioitten mietiskelemiseen. Mitä kurjemmalta tämä matoinen maailma ja siinä eläminen tuntui sitä hartaammin käännettiin jumalan puoleen pyytäen apua kaikkeen pahaan, miksei myöskin köyhyyteen ja puutteeseen. Tällaisesta maaperästä on Hännisen kommunismi noussut ilmoille. Aivan samoin kuin keskiajan kommunistiset uskonlahkot piti Hänninenkin Raamattua ainoana ojennusnuoranaan. Tämä oli sitä helpompaa kun hänellä oli tavattoman hyvä muisti, niin ettei hän unohtanut mitä hän kerran oli lukeut.

V. 1802 Hänninen ensimmäisen kerran julkisesti esitti oppejaan. Hän selitti pitäjän kirkkoherralle, ettei ole olemassa esivaltaa ja ettei maalliselelle hallitukselle senvuoksi tarvitse olla kuuliainen ja maksaa veroja. Hännisen ensimmäinen esiintyminen oli siis suunnattu esivaltaa varsinkin maallista, vastaan joka hänen mielestään oli julistetta-

va mitättömäksi. Tämän käsityksensä tueksi toi Hänninen esiin erään Raamatun kohdan (Room. 7: 6), jossa sanotaan, että kristityt ovat vapautetut laista. Hän ei sanonut tuntevansa mitään ihmisten tekemää lakia eikä mitään muuta jumalallista kuin sen, mikä on kirjoitettu ihmisen omaantuntoon. Tällä kertaa ei hän vielä mainitse mitään omaisuuden yhteisyydestä, eikä myöskään osoita suoranaista vihamielisyyttä kirkkoa ja pappeja kohtaan. Mutta kun häntä kieltettiin käymästä herran ehtoollisella, niin hän kääntyi itse papin viikaa vastaan selittäen että hän itse on oikea mies paikallaan hoitamaan papillisia tehtäviä. Tämäkin käsitys nojautuu epäilemättä Raamattuun, sillä kristillisen seurakunnan alkuaikoina ei ollut erikoisia sielunpaimenia, vaan saattoi kuka tahansa hoitaa papillisia tehtäviä. Herran ehtoollista ei hän myöskään pitänyt tarpeellisena.

Se vaino, joka viranomaisten taholta tuli Hännisen osaksi, vaikutti nähtävästi osaltaan siihen, että hän kääntyi yhä useampia kirkon opinkappaleita vastaan ja esitti muutenkin mielipiteitään jyrkemmässä muodossa. Ehtoollisen lisäksi hän julistaa kasteen mitättömäksi, moittii yhä kiivaammin seurakunnan tavallisia opettajia ja keksii pian oikein kipeän kohdan sielunpaimenen asemassa. Hän näet kieltää maksamasta palkkaa seurakunnan kirkkoherralle. Ja jokainen tietää, että todellisten pappien mielestä on jumalan kieltäminen paljoo pienempi synti kuin heidän maallisen asemansa ahdistaminen. Tämän sai Hänninenkin kokea, sillä nyt kääntyi Kangasniemen kirkkoherra viranomaisten puoleen pyytäen toimenpiteitä tuon uskottoman rankaisemiseksi.

Parin vuoden kuluttua siitä, kun Hänninen alkoi esiintyä uuden opin levittäjänä tavataan ensi kerran hänen kommunistinen vaatimuksensa, että kaiken omaisuuden tulee kristittyjen kesken olla yhteistä. Rikkaan tulee antaa yltäkylläisyydestään köyhälle, niin pian kuin tämä ilmoittaa tarvitsevansa. Tämän oppinsa oikeutusta Hänninen koetti kahdella tavalla todistaa. Ensiksikin hän hylkäsi vanhan testamentin, mutta hyväksyi uuden testamentin, jonka opeista hän piti tärkeimpänä kristillistä rakkautta, jonka tuli olla ohjeena ihmisten toiminnalle. Juuri tämä kristillinen rakkaus, jos sitä oikein käsitettiin, vaati parempiosaisia luopumaan yltäkylläisyydestään puutteita kärsivien hyväksi. Toiseksi vetosi Hänninen Jesuksen opetuslapsien esimerkkiin, jotka olivat eläneet köyhinä ja katsoneet maallista omaisuutta yhteiseksi. Omassa elämässään hän koetti mikäli mahdollista toteuttaa tätä oppiaan. Kauppamatkoillaan hän möi tavaroitaan ve-

laksi sanoen "maksat kuin muistat" ja jos lainaajat ei suorittaneet velkojaan niin ei hän koskaan vaatinut niitä takaisin. Ihmisten rehellisyyteen näyttää kommunisteilla olleen sängen suuri luottamus, sillä kaikenlaiset lukot olivat hänen mielestään aivan tarpeettomia. Kokemus kansan epärehellisyydestä sai hänet elämänsä loppupuolella uskomaan tämän varokeinon tarpeellisuuteen.

Kulutuskommunismiin yhteydessä — jo sitäkin oli Hännisen esittämäkin — esiintyy usein vaatimus naisten yhteydestä. Hänninen ei kuitenkaan mene niin pitkälle. Hänen mielipiteensä avioliitosta oli se, että ainoastaan kihlaus on välttämätön, mutta ei vihkiminen. Kaksi eri sukupuolta olevaa ihmistä voivat yhtyä avioliittoon silloin kuin he tahtovat, mutta senjälkeen he eivät saa erota toisistaan, vaan on annettu uskollisuuden lupaus pidettävä pyhänä. Avioliitto olkoon sallittu lähimpienkin sukulaisten kesken, sillä Jumala ei ole sitä kieltänyt. Hänninen itse oli "kihlannut" erään torpan tyttären, eikä suostunut kuuluttamaan ja vihkimään itseensä, vaan pakeni vaimoineen toiseen pitäjään.

Mutta aivan niinkuin hän oli opettanut, että uskollisuuden lupaus oli ijäisesti pidettävä, niin hän teki itsekkin.

Vanhoilta päivillään ei Hänninen ollut enää niin jyrkkä kuin aikaisemmin. Sitäpaitsi hän oli Pohjanmaalla tutustunut mystillisiin uskonlahkoihin ja koetti sulattaa näiden oppeja omiinsa. Hän tutki ahkerasti raamattua saadakseen lisää tukea opilleen ja eikä hän niistä elämänsä loppuaikoinakaan luopunut, huolimatta kaikista vai-noista ja pappien houkutuksista.

Kuten jo on mainittu sai Hänninen verrattain vähän kannattajia, mutta niitä oli kuitenkin sen verran, että uskonlahko alkoi herättää viiranomaisten huomiota. Vuoden 1808 —09 sodan aikana näyttää se olleen suurimmillaan. Silloin oli Hännisellä useita innokkaita apulaisia muiden muassa hänen nuorin veljensä. Läheisessä Laukaan pitäjässään hänellä oli kaksi oppilasta. Nämä miehet olivat järjestäneet oikean agitationin, mikä näkyy siitä, että he usein samaan aikaan kukin eri taholla pitäjää pitivät kokouksia. Kaikesta huolimatta pysyi lahkon lukumäärä pienenä. Pitäjän kirkkoherraa näkyy Hännisen esiintyminen jo alusta alkaen huolestuttaneen; koskapa hän jo v. 1804 lähetti asiasta maaherranvirastolle kirjelmän, jossa hän ilmoitti kommunistimme mielenvikaiseksi ja pyysi maaherraa ryhtymään sellaisiin toimenpiteisiin, että ei hän voisi oppiansa levittää. Hännisen luuloteltu mielenvikaisuus ei oikein sovi yhteen kirjelmän loppu-

puolen kanssa, jossa hän kuvataan sangen vaaralliseksi mieheksi, joka voi saada aikaan levottomuuksia, joilla "porvarillisen yhteiskunnan rauhaan nähden voi olla vähemmän miellyttäviä seurauksia." Toisen kirjelmän lähetti kirkkoherra konsistoriumille. Siinä hän uudistaa edelliset väitteensä, eikä malta olla uudelleen huomauttamatta, että Hännisen opit "aikaa myöden tulevat mitä vaarallisemmiksi ei ainoastaan Jumalan seurakunnalle, vaan myöskin porvarilliselle yhteiskunnalle". Asian loppuna oli, että kommunismin saarnaaja julistettiin käräjillä mielenvikaiseksi ja määrättiin suljettavaksi hulluinhuoneeseen. Tuomiota ei kuitenkaan pantu täytäntöön, sillä oli nähtävästi huomattu, että oli väärin menetelty. Hänninen kulki pitäjällä kuten ennenkin ja tavattiin tuontuostakin pitämässä "väärää kokouksia,, ja "kansaa villitsemässä". Sakkoja hän tosin sai ja istui vankeilassakin, mutta vapaaksi päästyään hän sitä suuremmalla innolla levitti oppiaan. Syytettiin häntä kerran murhapoltostakin. Kangasniemellä paloi näet kirkko, pitäjän makasiini ja käräjätupa lyhyen ajan kuluessa. Hännisen sanottiin ennustaneen että näin tulisi käymään ja epäiltiin, että hänen kannattajansa olisivat syyttäneet nuo rakennukset palamaan. Tutkinnessa ei kuitenkaan tullut ilmi erityisen raskauttavia asianhaaroja Hännistä vastaan, mutta hänet tuomittiin kuitenkin rikoksista muka tietäneenä ankaraan raipparangais-tukseen.

Päästäkseen alituisista vainoista Hänninen lähti Laukaan pitäjään. Täällä hän oleskeli jonkun aikaa ilmoittamatta itesään seurakuntaan kuuluvaksi. Sittemmin hän kyllä pyysi päästä kunnan kirjoihin, mutta hänestä ei huolitettu, sillä papintodistuksen mukaan hän "ei ollut ainoastaan kunnianttomaksi julistettu vaan myöskin istunut kuritushuoneessa murhapoltton ja muiden pahojen tekojen tähden". Hänet oli näin ollen "kruununkyydillä" vietävä kotipitäjäänsä. Mutta kun tuota "kunniantonta irtolaista" etsittiin, niin hän oli kadonnut. Kodittomana ja vainottuna hän kuljeskeli milloin Pohjanmaalla, milloin Turun ja Porin läänissä elättäen itseään pikkukaupalla. Joskus hän kumminkin salaa kävi Laukaassa katsomassa vaimoansa, jolle hän oli kenenkään luvatta rakentanut pienen mökin synkkään korpeen. Mutta tämänkin paikan nuuskivat kruununpalvelijat, repivät hänen tupansa ja ajoivat hänet vaimoineen pois Laukaasta. Viiden vuoden ajan hän harhaili milloin missäkin, kunnes hän viimein v. 1838 palasi takaisin kotipitäjäänsä Kangasniemelle. Viranomaiset jättivät nähtävästi vihdoin vanhuksen rauhaan. Aivan hiljaksen

eleli tuo entinen rauhanhäiritsijä elämänsä loppuajat. Tämä merkillinen mies kuoli korkeaan ikään päässeenä v. 1851 "ilman näkyvää levottomuutta sydämessään", kuten eräs kirkkohistorioitsija hänestä lausuu.

